

matige volgorde
Synode uit te
kerken zou doen
keeren en even-
zo voortkomen.
kelijk, dat over
ten toegesonden
voorstel op het
van dat alleen,
d dat alle voor-
b.v. 6 maanden
kerk ingediend
d zijn dat allen
weg passeerde,
de voorstellen
p het Agendum
Holland onder
geing gebracht
uist voorstellen.
voren: Is dat

tr het bezwaar,
kie mate.
denking of deze
orstellen werden
behandeld. In-
r de meerdere
Maar dan had
a bondig hebben
meeste stemmen
an te afgeweken
H. K. O.
net mij aanpre-
de worden. En
erwaren gaarne

CH. D.

makkelijkt te
emen we haat
dat niet alleen
kerk en zelfs
echt heeft een
Synode in te
gemeen belang
wordt in onze
at alleen parti-
den hebben
de in te dienen;
strijd wezen
onze Gerefor-
a, maar ook in
inner onze In-
onale Synode
t hij zien, dat
of voorstellen
in plaatselijke
voor hij ons
e Synode zulk
d, maar niet
le Classis dan
meeste stem-
vast en bondig
culiere Synode
andeld en het
p de Generale
en, is niet juist.
eval natuurlijk
ler niet sprake
personen, die
a een mindere
den en daarom
n zich beroepen
zoogenaamde
a l ware dit
an zou hieruit
wel het recht
de te mogen
r de uitspraak
(te mindere
te gevoelen en
terale Synode
inroepen, om
len, wat door
venmin heeft
goed gelezen,
zeer scherp
n hetgeen in
d kunnen af-
op de Gene-
te, en datgene
te vergadering
e laatste kan
node worden
e het gemeene
n, vallen dus
n ook op zich-
d dat een Kerk,
e belang dier
de Synode wil
sis en daarna
tend. Het is
enlijk uit te
n onzen inzen-
onzer Kerken
ikt te bestaan.
terale Synode
elen, die niet
der men dan
liere Synode,
acht. Metter-
dicht ware, een
leven roepen,
f particuliere
et voorstellen
men en daar-
worden tegen
elen van ons
d ook niet
andere Kerk
. Formeel is
kwaar tegen
een voorstel
dt. Wanneer
en het voor-
arna naar de
geschiedt dit
geoorloofd is,
in steun heeft
licht meer in-
al maken.
ag van den
wenscht zou
de Generale
oren werden
saamroeping
ze de inge-
nnen publi-
en in particu-
l zouden heb-
e overwegen

en te bespreken, en zoodoende de afgevaardigden ter Generale Synode beter op de hoogte zouden zijn van wat de Kerken over deze voorstellen denken. — zoo erkennen we gaarne, dat in het afgetrokken hiervoor zeker iets te zeggen valt. Natuurlijk bedoelt de inzender niet, gelijk hijzelf dit ook uitdrukkelijk uitspreekt, dat de afgevaardigden met een mandat imperatif op de Generale Synode moeten komen, want dat zou geheel in strijd zijn met ons Gereformeerd kerkrecht, maar hij wil alleen, dat de Kerkeraden, Classes en particuliere Synoden over deze voorstellen van gedachten zouden kunnen wisselen. Het bezwaar van den inzender, dat wanneer dit niet geschiedt, te kort zou worden gedaan aan Art. 84, omdat wanneer één provinciale Synode een voorstel insendt, dat eventueel door de Generale Synode werd aangenomen buiten voorkennis der andere Kerken, deze één provinciale Synode dan over de andere Kerken zou heerschen, achten we en theoretisch, en praktisch onjuist. Theoretisch omdat de Generale Synode de vergadering van al onze Kerken is, die daar wettig vertegenwoordigd zijn door hare afgevaardigden en hare besluiten dus nooit een overheersching van de eene kerk over de andere kunnen zijn. En praktisch, omdat de ervaring ons geleerd heeft, dat voorstellen, die slechts door één provinciale Synode ingediend worden, gewoontlijk gevaar lopen door de Generale Synode ter zijde te worden gelegd, omdat niet gebreken is, dat ze een algemeen wensch der Kerken uitdrukken, ofschoon de nietoverneming deser voorstellen door andere particuliere Synoden alleen daaraan te wijten was, dat deze Synoden met de bedoelde voorstellen niet tijdig genoeg bekend waren geworden. Ons motief zou veel eer juist omgekeerd wezen, dat tijdige indiening deser voorstellen wenschelijk is, opdat een generale Synode zich niet meer met zulk een argument van eenig voorstel kon afmaken. Maar al is het dan ook uit een ander motief, voor het voorstel van den inzender wordt ook door ons wel iets gevoeld. Onze Generale Synodes zelve volgen den regel, dat wanneer ze deputaten benoemen om de volgende Generale Synode over eenig onderwerp voor te lichten, hun gemeentelijk de last wordt gegeven, dit advies een half jaar vóór de Synode saamkomt, aan de Kerken toe te zenden, opdat deze het rustig kunnen overwegen. Toch gelooven we, dat een maatregel als de inzender voorstelt, praktisch op te groote bezwaren zou stuiten. Reeds op zich zelf zou het natuurlijk ondoenlijk wezen, een half jaar van te voren den slagboom te laten vallen voor de indiening van voorstellen ter Synode, want er kunnen zich in dat halfjaar tal van gewichtige quaesties voordoen, die dan niet meer ter Synode zouden mogen behandeld worden. Voorts zijn zeker ook niet alle voorstellen van zoodanig gewicht of belang, dat alle Kerken vooraf er van in kennis zouden moeten gesteld worden, om deze voorstellen te overwegen. En eindelijk zou het gewenschte resultaat er toch niet door bereikt worden, want gesteld dat een particuliere Synode een voorstel deed, dat door alle Kerken besproken werd en aanleiding gaf, dat op andere particuliere Synoden wijzigingen of verbeteringen in dit voorstel werden ingediend, dan zouden al deze amendementen weer eerst naar de Kerken terug moeten gezonden worden, om behoorlijk te worden onderzocht en zou men zoodoende nooit tot een einde komen. Laat ons hieraan ten slotte nog mogen toevoegen, dat het bezwaar, waarop de inzender wees, in de werkelijkheid ook niet zoo ernstig is, als hij wel meent. Zulke voorstellen komen niet op een particuliere Synode plotseling uit de lucht vallen en worden niet per geheimen brief naar de Synode gezonden, zoodat de afgevaardigden ter Synode eerst door het agendum er kennis van krijgen. Zulke voorstellen zijn gewoonlijk vrucht van hetgeen in de pers besproken wordt, ze worden maanden van te voren gepubliceerd in de verslagen der classie en provinciale vergaderingen en ze komen zoo reeds lang te voren ter kennis van onze Kerken, voordat de Generale Synode saamkomt. Gewoontlijk ziet men dan ook, dat de verschillende particuliere Synoden voorstellen over dezelfde zaken inzenden, deze voorstellen bijna min of meer met elkander in verband staan en dat daarbij zich eigenaardige stroomingen van ons kerkelijk leven afspiegelen. Dat één particuliere Synode een voorstel van ingrijpend belang op onze Synoden zou brengen, zonder dat hieraan een bespreking in de pers of door andere kerkelijke vergaderingen is vooraf gegaan, zal wel uiterst zelden voorkomen; ons is althans daarvan geen voorbeeld bekend.

Dr. H. H. K.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomme bij ondergeteekende en in hartelijken dank ontvangen: van mej. A. S. Verbeek te Amsterdam f. 1.

Dr. J. H. HOUTZAGERS.

Kootwijk.

voorzitter.

Treestafel.

D. DE WIT, KUDDE EN HERDER. Van kerkelijk Kootwijks verleden en heden. Utrecht — G. J. A. Ruyt — 1911.

Dit werk is geschreven naar aanleiding van Dr. HOUTZAGERS zilveren ambtjubileum.

Toen nog maar de eerste Afzetting was verschenen heb ik er, als op een voor de HERAUT-lezers belangrijke publicatie, terstond de aandacht op gevestigd.

Wie toch HOUTZAGERS zegt, denkt van zelf aan Kootwijk en aan Kootwijk zijn, evenals aan ULKUM, voor ons gereformeerde, historische herinneringen verbonden.

Kootwijk de eerste kerk, die in dolantie ging. Na de laatste Afzetting van KUDDE EN HERDER al sedert enkele maanden verschenen is en het werk in zijn geheel voor mij ligt, acht ik het mijn plicht het nader te bespreken.

En ik doe dat ook met neiging.

Ik voel voor dit boek.

De schrijver heeft zich, voor de uitdrukking van zijn gedachten, bediend van een welverzorgde taal, die op vele plaatsen, ook uit oogpunt van woord-kunst, niet onoverdientelijk is.

Zoo, wat dit laatste betreft, al terstond in het re hoofdstuk waarin hij ons de omgeving van Kootwijk, het heidedorp, teekent.

„Is er stil, heel stil.

Daar ligt het heuvelige veld, hier en ginder van een rulle heibrand doorneden. In 't zomer-geij overdekt door de bruin groene sprei, van bloeiende erica's doorkist en met opene plekken: geel-glinsterende vlekken in het klare zonnelicht.

„Daar boven die wijde, blijde heide, die zoo weidich haar fulpen mantel over vlakten en heuvelen spreidt, welven blauw-grijze wolken van ooster- tot westerkim, van noord en tot zuid.”

De heer De Wit was mij tot dusver volkomen onbekend. Ik heb onlangs geleerd, dat hij van onderwijzer te Kootwijk, tot en anderen staat des levens is overgegaan, dat hij journalist te ROTTERDAM is geworden. Het wil mij voorkomen, dat hij ook als bellettrist toekomst heeft.

Heb ik aan 'n enkel staat reeds doen sien zijn talent voor natuurbeschrijving, indien plaatsruimte het mij veroorloofde zou ik er een staal aan toevoegen van zijn menschebeschrijving. Laat mij daarom alleen maar zeggen, dat, naar mij uit menige bladzijde van zijn boek bleek, het hem ook aan talent van zien en uitbeelding van de menschen, zoo in hun uitwendige verschijning als innerlijk zelfbeweeg, niet ontbreekt.

Toch heeft de artistieke bekoring, die van de descriptieve gedeelten van dit boek op mij niting, mij niet blind gemaakt voor enkele vlekjes juist in die gedeelten. Zoo deed het mij min welgevallig aan, wanneer ik midden tussen woorden en woordverbindingen, waaronder ik voelde kloppen het eigen, warm-jonge ziele-voelen van den schrijver, plotseling stuitte op van die uitdrukkingjes, die mij een sensatie gaven, als doet een koud-aanvoelende, waszig-gele doode-mans-hand. Ik heb hier, onder meer, op het oog deze twee, door mij gespacerde uitdrukkingen in dit sinnetje van de zoo mooie eerste bladzijde: „Daar begroet ge in al haar majestueus schoonheid en vorstelijke pracht de gouden sonneloogie bij het dageraad-krieken.”

Dan, ik geef van harte toe, dat wie de natuur en de menschen zoo vermag te beschrijven als de heer De Wit het kan, menigte van artistiek-literaire zonden zal bedekken. Wanneer ik die van den, in goeden zin modernen stilist dan ook ontdeek, is het alleen niet oprechte waardeering voor zijn niet geringe, zij het dan ook nog worstelende artistiek-literaire deugd.

Doch ik voel voor dit boek niet alleen om het kunstgenot dat het mij, bij de lezing van zijn descriptieve gedeelten, heeft doen smaken, maar ook om de historische afdruk en aanschouwelijke wijze van voorstellen waarmee het werkelijk Kootwijks verleden en heden verhaalt.

Na een inleidend hoofdstuk over de plaats zelf en haar bewoners en een over het oude COTR-VICK uit den roomschen tijd, waaraan dan is toegevoegd een hoofdstuk over JAN GERHITS VERSTIGHE, den reformatorisch-geindigen kapelaan van GARDEREN, die in een der buurtschappen van Kootwijk geboren werd; — hoofdstukken waarbij met name NAIKAC'S: NOG EEN OUD HOEKJE DER VELUWE als bron heeft dienst gedaan, vormt het vierde hoofdstuk: Kootwijks KERK TUSSEN DE TWEE REFORMATIES, den overgang tot het eigenlijk onderwerp. In dit vierde hoofdstuk wordt van de geschiedenis der plaatselijke kerk van Kootwijk, sedert de Reformatie der 16e tot aan die der 19e eeuw, een overzicht gegeven. Daaruit blijkt o.m. dat Dr. P. N. PIKAAR de laatste predikant is geweest, die „bij de gemeente van Kootwijk onder het Synodaal Verband der Ned. Herv. Kerk dienst deed.”

Die PIKAAR vertrok den 15en Nov. 1868. „Sedert bracht de kerkraad wel ettelijke beroepen uit, evenwel zonder gunstig gevolg. Het ene „bedankt” volgde op het andere.”

Een Zondag in de maand kwamen er de predikanten uit den ring HARDERWIJCK preken en, indien noodig, Doop en Avondmaal bedienen. Overigens was dan de geestelijke verzorging van Kootwijks bevolking toevertrouwd aan een goddienstonderwijzer, die in den zomer van 1885 afierf.

Volgt, onder den titel: STUDENT HOUTZAGERS, een lezenwaardig stukje biografie, waartuit wij o.m. vernemen, dat Kootwijks tegenwoordige herder, op 30 September 1878 aan de Rijks Universiteit te Utrecht student werd, daar op 28 April 1880 voor zijn propaedeutisch examen slaagde, den 20sten October 1880 als de eerste student der Vrije Universiteit, te AMSTERDAM werd ingeschreven en daar op 12 December 1883: tot Candidaat in de Theologie werd bevorderd.

Dan steekt de schrijver van KUDDE EN HERDER met zijn Vle hoofdstuk: DE CANDIDAAT EN ZIJN BEROEP, van wal.

Wij zijn in 1884. De „woestijngemeente” van Kootwijk, zooals de Wit haar noemt, is sinds zestien jaren vacant. In October van dat jaar prekt er Dr. G. VLUK, toen predikant te NIJKEKE, en, began met den toestand der gemeente, wijst hij, na afdoop van den dienst, den kerkraad op de Vrije Universiteit en haar eersten candidaat, den heer HOUTZAGERS.

„De broeders luisterden met belangstelling; de raadgeving maakte blijkbaar veel indruk op hen.”

In die dagen „was er reeds lang woeling en gisting om te komen tot een hernieuwd kerkelijk leven in Gereformeerden zin,” zegt de schrijver op p. 188.

In vele Classes o.s. ook in die van HARDERWIJK, waaronder de gemeente van Kootwijk ressorteerde, werden door de gereformeerde conferenties gehouden. Op die van 6 November 1884, te NIJKEKE, was ook de kerkraad van Kootwijk tegenwoordig en sprak er over het nutbrengen van een beroep op den candidaat HOUTZAGERS. Het plan vond instemming en reeds op Zondag 11 November preekte HOUTZAGERS te Kootwijk op beroep. In Dr. v. d. BERGH, die kort te voren predikant te VOORTHUIZEN was geworden, kreeg de kerkraad te Kootwijk al spoedig „een niet genoeg te waardeeren adviseur” en na langdurig en ernstig overleg met hem, kwam het den 24en Maart 1885 tot een geven aan HOUTZAGERS van „toezegging van beroep.”

Er zou echter nog heel wat moeten gebeuren eer de kudda haar herder kreeg.

Het was toch metterdaad zooals er staat in het stuk, waarin de kerkraad toezegging deed: „een andere weg dan de gewone”, langs welken deze Hervormde gemeente een predikant zocht. Immers de heer HOUTZAGERS was geen proponent in de Ned. Herv. Kerk.

En wat er toen gebeurde, toen Kootwijk de toezegging van beroep handhaafde en lde dat voor die kerk uitleip op verbreking van het Synodaal kerkverband, iets wat haar op het verlies van de Rijks- en Gemeentelijke toelagen voor het predikantstractement en van al haar goederen te staan kwam, roodt de kerk „van niets dan dagloonen” zoo goed als geen inkomsten meer had, dat beschrijft Dr. Wit dan verder, in zijn door officiële stukken wel gedocumenteerd historisch bericht. „Zoo was, zegt hij dan, in b. XII op p. 138, „de gemeente van Kootwijk de eerste Kerk in Doleantie, die straks door vele andere gevolgd is.”

Woensdag 3 Februari 1886, de dag waarop de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

Voor de meeste HERAUT-lezers zullen juist deze hoofdstukken van KUDDE EN HERDER de sterkste bekoring hebben. Zij wekken bij hen, die vóór nu vijf-en-twintig jaren aan de actie der Doleantie deelnamen, herinneringen op aan een, door machtige bezieling en opgewekt kerkelijk leven, mooi verleden.

En voorsover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardige nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

Woensdag 3 Februari 1886, de dag waarop de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

Voor de meeste HERAUT-lezers zullen juist deze hoofdstukken van KUDDE EN HERDER de sterkste bekoring hebben. Zij wekken bij hen, die vóór nu vijf-en-twintig jaren aan de actie der Doleantie deelnamen, herinneringen op aan een, door machtige bezieling en opgewekt kerkelijk leven, mooi verleden.

En voorsover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardige nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

Woensdag 3 Februari 1886, de dag waarop de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

„Toe de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, „alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef”, — is, zegt de geachte schrijver, „voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis.”

boezem van een edele Javaansche vrouw op, doordringende tot het oor van het Nederlandsche volk.

Wat het eerste aangaf, Dr. Scheurer gaf in meergenoemde lezing, die hij, naar te hopen is, ook wel op andere plaatsen als de Residentie zal willen houden, prachtige lichtbeelden te zien, betrekking hebbende op de positie van de vrouw in het leven van den Javaanschen adelstand, en deed daarbij omtrent deze zaak treffende mededeelingen. Hij beriep zich in den loop van zijn lezing herhaaldelijk op de edele vrouw, van welke zooveel gesproken werd, en het moge dan ook niet worden nagelaten, iets aan te halen van wat die vrouw schrijft. In het dit jaar verschenen boek: *Door Duisternis tot Licht. Gedachten van Raden Adjen Kartini*, welk boek warm ter lezing moet worden aanbevolen, heet het dan o.a. aldus:

„Maar als je den toestand niet een beetje te denken in? vraag je. O! was het maar zoo! Ik ben zelfs optimistisch geweest door te inspielen op een mogelijke toekomst! Wil ik je wat zeggen? De levensweg der Javaansche meisjes is afgebakend en gevormd naar een en 't zelfde model. Wij mogen geen idealen hebben; de eenige droom, dien wij droomen mogen is: vandaag of morgen de zooveelste vrouw te worden van den een of anderen man. Ik tart hen, die dit weerleggen kunnen... In de Gouvernementslanden hebben de vrouwen 't zoo hard niet te verantwoorden als hare zusters in de Vorstenlanden, Soerakarta en Djokjakarta. Hier zijn de vrouwen al doodongeluukkig met een, twee, drie, vier bijvrouwen van hare mannen; daar in de Vorstenlanden noemen de vrouwen dat kinderspel. Je vindt daar bijna geen enkelen man, die maar één vrouw heeft; in de adellijke kringen, vooral in de omgeving van den Keizer, hebben de mannen tot over de 36 vrouwen.

„Mogen deze toestanden voortbestaan? Stel! Ze zijn er al zoo aan gewend, dat ze er niets meer in vinden, maar dat neemt niet weg, dat die vrouwen er onttettend onder lijden. Bijna iedere vrouw, die ik ken hier, vervloekt het lot der mannen. Maar verwenschingen helpen niets; gehandeld moet er worden. Komt, vrouwen, meisjes, staat op, reiken wij elkaar de handen en laten wij samen arbeiden, om verandering te brengen in die onhoudbare toestanden.”

Is het te veel gezegd, dat, indien er zulk een kreet van verlossing opstijgt uit den boezem der Javaansche vrouw, dit bewijst, hoe zeer het tijd is, om tot haar te gaan met het ware Evangelie, dat alleen blijvende bevrijding en echte beschaving brengen kan? Want wat komt er anders van zoodanige vrouwen? Niets anders, dan dat zij in vertwijfeling geraken. Raden Adjen Kartini schrijft zelf: „Als vader me op zoo'n manier uithuwt, dan maak ik me maar eenvoudig van kant”. En dan hoopt ze maar op de beschaving, die uit Europa komt, maar, doch op een beschaving zonder God, meeneende, dat zoodanige beschaving bevrediging en ruste voor het hart schenken kan.

Het boek van deze Javaansche vrouw, eerst in den loop van het jaar 1911 verschenen, is een uitnemend bewijs voor de noodzakelijkheid om meer dan ooit met kracht te arbeiden aan de taak der zending onder het Javaansche volk, met name onder den Javaanschen adel, en in den kring van dien adel met name weer onder de vrouwen. Dat het boek ook een bewijs is, hoe zij, die trachten — reeds sedert enkele jaren — in dezen arbeid nuttig werkzaam te zijn door onderwijs (en dan natuurlijk Christelijk onderwijs) te geven aan het Javaansche adellijke meisje, kan men sien uit deze woorden van Raden Adjen Kartini:

„Het hoofddoel is: het moete der Nederlandsche beschaving te geven aan ons volk, ten einde zijne zeden te veredelen, dat volk te brengen tot hooger zedelijk standpunt, als middel om tot betere, gelukkiger maatschappelijke toestanden te komen. Het middel, dat wij daartoe wenschen aan te wenden, is: *oprichting van scholen voor Javaansche meisjes*. Voorloopig als proef en voorbeeld, een school, internaat, voor dochters van Indische hoofden; het doel hierna mede beoogd is: Java beschaffen, ontwikkelde moeders te geven, die hare beschaving en ontwikkeling op hare kinderen zullen voortplanten; hare dochters, die weder moeder zullen zijn, maar soons, die eenmaal geroepen zullen zijn, mede te waken over het wel en wee van het volk.”

Is er schitterender in het gelijk-stelling mogelijk van degenen, die reeds enkele jaren geleden de hand aan den ploeg sloegen om te komen tot de oprichting van de „Koningin-Wilhelmina-School” voor adellijke Javaansche meisjes te Jogja en die nog hun beste krachten besteden om die school in stand te houden en zegenrijk te doen werken? Moge het hun dan ook niet aan den noodige steun ontbreken, maar overal belangstelling in hun heerlijken en schoonen arbeid rijzen.

N.B. Het adres van de penningmeesteresse van het comité van bijstand is: Mej. J. H. Kuypers, Kanaalstraat 5, Den Haag.

Officiële Berichten.